

enkelte folkeslag bestræbte sig for at fastsætte en blivende måleenhed som norm og at få fastsat en vis indbyrdes sammenhæng mellem de forskellige mål. Navnlig bestræbte man sig for at finde et såkaldt naturmål, hvor naturen frembød en altid uforanderlig størrelse, hvortil der kunne vendes tilbage, og som til enhver tid kunne findes, selv om den etalon, den stav, det mål, der var indrettet derefter, skulle gå tabt eller lide en sådan beskadigelse, at den ophørte med at være pålidelig.

Som naturmål har der i tidens løb været foreslået forskellige, hvoraf skal nævnes, at kong Henrik den I. i England i året 1101 erstattede den da brugte alen med længden af hans arm til spidsen af hans langfinger (yard).

Var forslagene til et grundmål forskellige, var de i de enkelte lande anvendte måle- og vejeredskaber i næsten endnu højere grad forskellige. Af pund er der således verden over konstateret 232 forskellige med en værdi fra ca. 301 g til ca. 2 377 g. Af fod er konstateret 96 forskellige, varierende fra ca. 0,190 m til ca. 0,514 m. Ikke alene mellem de forskellige lande var redskaberne uoverensstemmende, men selv i de enkelte lande havde ofte hver provins, hver by, selv de enkelte laug, håndværk og handelsgrene særlige måle- og vejeredskaber.

Tilsvarende ulighed i mål og vægt som ovenfor skitseret fandtes ligeledes her i landet; de enkelte provinser, byer og laug havde deres selvstændige former for vejning og måling. Først under enevælden lykkedes det at få indført et for hele riget gældende system og derved bragt orden i de indtil da herskende kaotiske forhold på vejningens og målingens område.

Den 1. maj 1683 udstedte Christian den Femte en forordning for Danmark og Norge om vægt og mål, og den 5. maj s. a. udfærdigedes en kgl. anordning om målere, vejere, vrager, havnefogder, og favnsættere. Ved disse bestemmelser søgtes for første gang gennemført en ensartethed for vejning og måling, omfattende hele riget, og til minde herom består justermærket den dag i dag i Christian den Femte's navne-ciffer med krone.

Forordningen af 1683 fastslog som længdemål den rette danske alen, der altid skulle være een uforanderlig regel og fundament til al mål og vægt, og som skulle stemme overens med to rhinlandske fod.

Foruden længdemålet fastsatte forordningen de vigtigste mål, nemlig pottemålet og tøndemålene, af hvilke fandtes flere forskellige, samt vægtenheden. Potter

blev knyttet til længdeenheden foden ved, at 1 kubikfod fastsattes til 32 pottes. Vægt-enheden pundet blev ligeledes knyttet til foden ved, at 1 kubikfod fersk vand bestemtes til 62 pund. — Dette danske system med at have rumfangs- og vægtenheden baseret på længdeenheden genfinder man i metersystemet —. Det fastsattes desuden, hvilke „originaler“ der skulde forfærdiges, og hvor de skulde opbevares, hvorhos alle i brug værende måleredskaber i løbet af et års tid skulde være rettede og stemplede efter originalerne, ligesom ingen måle- og vejeredskaber i fremtiden måtte forfærdiges, uden at være i overensstemmelse med originalerne.

Det viste sig imidlertid lettere for regeringens at påbyde denne store reform på vejningens og målingens område end virkelig at få den gennemført til trods for de ret strenge straffebestemmelser, forordningen indeholdt. Justeringsreglerne var vage og tidsfristen for omjusteringen alt for kort, ligesom der på mangfoldige andre områder opstod betydelige vanskeligheder. Der indhøstedes imidlertid en del erfaringer, og resultatet af disse blev en ny, overordentlig detaljeret forordning af 10. januar 1698 om mål og vægt.

Først med denne betydningsfulde forordning, der helt og holdent var Ole Rømers værk, kan det med rette siges, at ensartet mål og vægt gennemførtes i hele landet. Justervæsenets historie daterer sig ligeledes fra denne forordning, hvis bestemmelser har holdt sig helt op til vore dage, da den fortrængtes af metersystemet.

Den uforanderlige regel og fundament for længdeenheden blev nu den danske alen, hvis rette længde havdes af de forordnede originale jern-alen og favnemål.

Forordningen opretholdt iøvrigt de ved forordningen af 1683 indførte bestemmelser for mål og vægt, og da måleenhedernes definition nu knyttedes til originalerne, fik disses antal og opbevaring en overordentlig stor betydning. Herom blev der da også givet detaljerede regler, ligesom det blev forbudt at bruge originalerne til justering eller anden brug. Originalerne måtte kun anvendes til at indrette andre originaler efter.

Retten til justering og fremstilling af måle og vejeredskaber tillagdes magistraterne i København, Aarhus og Aalborg, og for at fremme ensartetheden i målene og afværge alt for store afvigelser, tillodes det kun magistraten i København at levere originalerne. Nogle få år efter forordningens udstedelse erholdt iøvrigt magistraterne i